

Ковтун Н. Історична пам'ять у контексті становлення національної ідентичності // Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності: III Міжнародна науково-теоретична конференція (19-20 травня 2011 року): зб. матеріалів / за заг. ред. Сауха П. Ю.– Житомир: Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка, 2011. – С. 133-135.

*Наталія Ковтун,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
Житомирського державного університету
імені Івана Франка*

Історична пам'ять і толерантність у контексті становлення національної ідентичності

В умовах потужної інформатизації й глобалізації українського соціокультурного простору на початку XXI століття важливого значення набуває дослідження співвідношення феномену толерантності з необхідністю становлення української історичної пам'яті. У широкому контексті під толерантністю розглядається доброзичливе або стримане ставлення до індивідуальних і групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних). Толерантність як соціокультурний феномен завбачує ставлення до іншої особи як до рівноправної з цілеспрямованим уникненням вияву неприйняття Іншого.

Натомість під історичною пам'яттю ми розуміємо соціально-психологічне явище, змістом якого є збереження і відтворення індивідом, соціальною групою, класом уявлень, переживань, традицій, звичаїв, морально-естетичних норм, котрі мали місце у минулому (А. Герасимчук, З. Тимошенко). Через культуру історична пам'ять постає основою історичного мислення, у межах якого відбувається усвідомлення нацією самої себе, розуміння того, що вона має свою історію, робить свій внесок у розвиток світової цивілізації.

Без історичної пам'яті неможливе становлення національної ідентичності. Відтак чи не найскладнішим завданням у процесі формування національної ідентичності є становлення історичної пам'яті, яку свого часу ще Дж. Локк визначав як визначальний критерій ідентичності, оскільки саме через неї народ сприймає / не сприймає представників іншої історико-культурної цивілізаційної орієнтації. Втрата, розірваність або й відсутність історичної пам'яті продукує у суспільстві відчуття меншовартості, безперспективності.

Виходячи зі змісту вищезазначених понять, толерантність постає явищем часто протилежним історичній пам'яті. Якнайповніше це простежується у суспільствах, в яких історична пам'ять або не сформована остаточно, або існує декілька різновекторних рівнів історичної пам'яті. До них зокрема належить український соціум початку XXI століття. В українській історичній пам'яті

функціонує ціла низка ідеологічно заангажованих оцінок історичних подій і історичних персоналій, украй упереджених висновків та коментарів.

Однак, становлення української національної ідентичності стає можливим лише за нівеляції гострих кутів, які виникають у процесі різнобічної оцінки певних історичних подій. Політика актуалізації історичної пам'яті має сприяти консолідації суспільства, а не його дезінтеграції. У контексті цього українська історія не є унікальним явищем. Так, достатньо контроверсійною для французів була постать Наполеона. Проте вже у другій половині XIX століття і прихильники республіки, і адепти монархії вважали постать імператора уособленням Франції, її символом, "останнім героєм" позаминулого століття. Доречно також нагадати оцінку результатів громадянської війни 1936-1939 років в сучасній Іспанії. Ще за правління Ф. Франко в ідеологічному дискурсі почали простежуватися кроки до національного примирення. В результаті цього для сучасного іспанця однаковими патріотами Іспанії постають як республіканці, так і франкісти.

У процесі становлення історичної пам'яті обов'язково слід враховувати, що толерантність до інтересів іншого етносу, народу, нації має виходити з визнання того, що кожен народ самостійно визначає когорту своїх героїв незалежно від настроїв сусідів. Тим більше, що відігравши переважно позитивну роль в історії однієї країни, історична особа може розглядатись як антигерой в іншій. Прикладами цього слугує, насамперед, діяльність російських монархів Петра I та Катерини II. Якщо в російській історіографії ці постаті зображуються переважно як втілення державців, які зміцнили Росію і вивели її на провідні позиції в міжнародній політиці, то для українців ці монархи є уособленням остаточного руйнування української автономії й поступової ліквідації низки прав і свобод значної частини українства.